

Lugosi Győző

Az Oroszlán ál(la)ma *In memoriam Ariel Saron*¹

„Népe az egekbe kiáltotta: »Az Oroszlán halott! Az Oroszlán halott!«”²

„[...] egy tévéinterjúban Yair Lapid újságíró megkérdezte Saront, milyen állat szeretne lenni. Ő széles mosollyal így válaszolt: »Oroszlán.«”³

Nyolcvanhat éves korában, nyolc, mélykómában eltöltött év után, 2014. január 11-én meghalt Ariel Saron, volt izraeli miniszterelnök.

Leáldozóban az „oroszlánok” kora a Közel-Keleten. A küzdelem a Szentföldért és a Szentföldön a régió társadalmait strukturáló-megosztó sokféle törvonal mentén: arabok és zsidók, arabok és arabok, zsidók és zsidók, nemzeti/etnikai és egyházi/felekezeti közösségek, törzsek és nemzetségek, őslakosok és bevándoroltak, ortodoxok/fundamentalisták, „neológok” és világiak, s persze legfőképpen szegények és gazdagok között tovább tart. A harcot azonban, amelyet egy évszázadon át „nagyvadak” vívtak – egymással és külső hatalmakkal, velük és ellenük, közösen vagy külön-külön –, Ahmed Orabitól Szaad Zaglulon, Gamal Abdel Nasszeren és Anvar Szadaton át Háfez Asszadig vagy Jasszer Arafatig, Vlagyimir Zsobotyinszkijtől David Ben Gurionon és Menahem Beginen keresztül Jichak Rabinig és Ariel Saronig – reményvesztett iszapbirkózás: a Hobbes-i „mindenki harca mindenki ellen” váltotta/váltja fel, immár olyan szereplőkkel, akik számára a történelem, úgy látszik, nem oszt(ott) lapot ahhoz, hogy „valakik” lehessenek a közelkeleti társadalmak kollektív emlékezetében.

A Közel-Kelet – a Földközi-tenger keleti medencéje, Nyugat-Ázsia, Levante stb., a térség rokon értelmű elnevezései szerint – *longue durée*-s meghatározottsága: az a különleges *relézserep*, amelyet a régió évszázadokon keresztül az *afro-eurázsiai világrendszer*⁴ nagyrégiói között töltött be azáltal, hogy közvetítette ezek egymás

¹ A jelen írás alapjául „Ariel Sharon hosszú árnyéka” c., az Eszmélet folyóirat 82. (2009. nyári) számában megjelent cikkem szolgált – a szerző.

² Mohamed H. HEIKAL Gamal Abdel Nasszer haláláról: *Nasszer és kortársai. Kairói dokumentumok*. H. n., k. n., é. n. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, zárt terjesztésű kiadványsorozat, 1973. 43.

³ Tovább LAZAROFF cikke Ariel Saron életútjáról: „Sharon: the life of a lion.” Jerusalem Post, 2014. január 12. <http://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/Sharon-The-life-of-a-lion-337867> (letöltés: 2014. 01.14.).

⁴ Az *afro-eurázsiai világrendszer* fogalma és koncepciója a világrendszer-elméleteken belül első-

számára stratégiai fontosságú centrumtermékeinek forgalmát,⁵ a világgazdaságban végbement/végbemenő nagyszabású átrendeződések folytán folyamatosan veszít jelentőségéből. Ebben (legalább) két alapvető változás munkál. 1. A világrendszer pénzügyi-gazdasági súlypontja immár a kelet-ázsiai/csendes óceáni nagyrégióba tevődött át: döntő tényezője a technológiai és katonai fölényét őrző Egyesült Államok és – az amerikai hegemonia fennmaradását az USA államadósságának finanszírozásával (a FED által kibocsátott államkötvények lejegyzésével) biztosító – Kínai Népköztársaság dinamikus kapcsolatrendszere. 2. Az Egyesült Államok korábbi meghatározó szénhidrogén-függése az ismert tartalékok nemrég még kétharmadával rendelkező Közel-Kelettől a beszerzés diverzifikálása folytán s még inkább az új kiaknázási technológiák (hidraulikus rétegrepesztés, *fracking*) rendszerbe állításával csökken(t), sőt, azzal kecsegtet, hogy Amerika energiafüggése már középtávon is megszűnhet.

Ariel⁶ Saron nyolc éven át tartó kómás állapota idején jó pár vicc született Izraelben, tanúsítva a zsidó (fekete) humor töretlen elevenségét. Ezek egyike szerint Saron magához tér a kómából, s csodálkozván, hogy kórházi ágyon találja magát, a köréje seregülő nővéreket faggatja. Azok egymás szavába vágva sorolják, mi minden történt azóta, hogy az Oroszlánt a sztrók leterítette: háború a Hezbollahnal Libanonban, háború a Hamással Gázában, Benjamin Netanjahu – első számú politikai ellenlábasának – visszatérése a hatalomba, George W. Bush amerikai elnök, feltétel nélküli támogatójának felváltása az arabok kegyeit kereső Barack Obamával, a Mubarak-rendszer megdöntése Egyiptomban, fiai, Omri és Gilád korrupciós ügyei... Saron rövid hallgatás után megragadja az egyik nővér kezét, s így szól: „*Nagyon kérem, segítsen vissza engem a kómába!*”

Sharont politikai karrierje – és hozzátehetjük, *népszerűsége* – tetőpontján érte a második, végzetesnek bizonyuló agyvérzés, 2006. január 4-én. A Gáza-övezet (és néhány kisebb, részben lakatlan, Ciszjordánia északi részén felépült) izraeli telep felszámolásáról szóló egyoldalú döntése nyomán nemcsak a munkapárti ellenzék tagjai – köztük az izraeli közélet „*nagy öregje*”, Simon Peresz elnök – nyilatkoztak Saron bátorságáról és a tisztánlátásáról, de a *Békét most!* aktivistái, sőt, még a 2003-as genfi békemegállapodás-tervezet kidolgozó(inak egy része) is. Nem is szólva a szinte egyöntetűen elismerő külföldi visszhangokról. Bár a nacionalista jobboldal szélsőségei *árulásról* írtak, sőt, merényletre buzdítottak az elnök ellen, a

sorban az Andre Gunder-Frank, Chase-Dunn, Berry K. Gills és mások nevével fémjelzett irányzathoz kötődik. V. ö. A. G. FRANK – B. K. GILLS (eds.): *The World System. Five Hundred Years or Five Thousand?* Routledge, London-New York, 1993. A *globalizáció* terminusának az antik Róma afro-eurázsiai birodalomépítésére s a keresztény hit világvallássá válására való kiterjesztésével („*korai globalizáció*”) hasonló felfogást követ BALOGH András is: „*Nemzet versus globalizáció?*” IN: FÖLDES György – INOTAI András (szerk.): *A globalizáció kihívásai és Magyarország.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 111-136.

⁵ Lásd ehhez „*A szentföldi konfliktus világrendszer-szemléletben: geopolitika-történeti vázlat*” c. tanulmányomat. IN: HÁDA Béla - LIGETI Dávid - MAJOROS István - MARUZZA Zoltán - MERÉNYI Krisztina (szerk.): *Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves.* Budapest, ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 2010.

⁶ A népi etimológia szerint Ariel jelentése héberül: „*Isten oroszlánja*”.

mainstream jobboldal hamar belátta: Saron „áldozata” megtérül: általa beláthatatlanul hosszú időre elnapolhatók a palesztin állam megteremtéséről szóló tárgyalások. A gázai kivonulás célja – és eredménye – a ciszjordániai zsidó telepek megerősítése, annexiójuk előkészítése volt. Ahogyan egy palesztinbarát honlap (névtelen) szerzője fogalmazott: a gázai kivonulás valójában nem egyéb, mint a számtalan, semmibe vett Izrael elleni ENSZ-határozat „osztályon felüli temetése”.⁷

Ami az elmúlt száz esztendőben a Közel-Keleten történt, magán viselte: közvetítette s egyben alakította is a világrendszer alapvető törésvonalait: így volt ez a hidegháború – a kelet-nyugati szembenállás – időszakában éppúgy, mint az egyensúlyában megbillent – az Egyesült Államok *látszólag* korlátoz(hat)atlan hegemoniájára épülő – poszthidegháborús államközi rendszer első két évtizedében is.⁸ A Közel-Kelet társadalmi azonban, úgy tűnik, egyre inkább magukra maradnak évtizedek óta magukkal cipelt, rendezetlen problémáikkal, s ez különösen érvényes a szentföldi nemzeti önrendelkezési konfliktusra – az arab–zsidó/palesztin–izraeli viszályra –, amely eddig magába sűrítette, „moderálta” a térségben érdekelt lokális, regionális és globális szereplők cselekvését.

A Saron kényszerű távozása után közel három évvel – noha kétségtelenül a saroni stratégiával összhangban –, 2008 decemberében megindított gázai háború nyomán a korábbiaknál is gyakrabban és sokkal nagyobb hangsúllyal fogalmazódott meg a *kétállami* (zsidó és palesztin) versus *két nemzetiségű* (binacionális), *egyállami* opció dilemmája – ámbár az is tudható, hogy ez az alternatíva a kezdetektől (a cionista program megvalósításának legelejétől) végigkísérte a szentföldi konfliktus évszázados történetét.

A palesztinai zsidó és arab *nemzeti* közösségnek a terület két külön államra osztásán alapuló megbékéltetése – ami jelszószerűen a „*területet békéért*” elvben fogalmazódott meg, s nemzetközi jogi alapjául fél évszázad ENSZ közgyűlési és biztonsági tanácsi határozatai szolgáltak – az 1993. szeptemberi washingtoni *Elvi nyilatkozatban* megalapozott *békefolyamat* megszakadásáig, 2000-2001-ig uralta a izraeli-palesztin viszonyt, és fejezte ki – Bibó István kifejezését kölcsönvéve – az államok közösségének „*közmeggyőződését*”.⁹

⁷ <http://oumma.com/L-heritage-empoisonne-d-Ariel> (letöltés: 2013. 12. 12.).

⁸ „[Palesztina] most, a XXI. század kezdetén, kikristályosodva mutatja a nemzetközi kapcsolatok történetének egy adott pillanatát” – írja közel-keleti témájú blogjában Alain Gresh, a *Le Monde diplomatique* érzékeny elemzője. „[M]int a nagy gyarmatbirodalmak felosztásából született utolsó gyarmati »eset«, az Észak és a Dél közötti egyenlőtlenséget jelképezi – hasonlóan a vietnami vagy a dél-afrikai konfliktushoz –, s ugyanakkor azt is, hogy [ez az egyenlőtlen viszony] megkérdőjeleződött. [Palesztina] a soha jóvá nem tett igazságtalanság paradigmája. Az Egyesült Államok, az első számú világ hatalom és Izrael, a regionális nagyhatalom érintettsége a tét világméretű természetét jelzi.” <http://blog.mondediplo.net/2009-03-23-De-quoi-la-Palestine-est-elle-le-nom> (letöltés: 2009. 01. 25.).

⁹ A *kétállami* megoldás, azaz a területfelosztás alternatíváját, a két nemzeti(ségű) palesztinai állam gondolatát – elsősorban Ahad Haam nyomdokain, aki a cionizmus ún. *kulturális* irányzatát képviselte a mozgalmon belül – az 1920-as években vezető baloldali cionista értelmiségiek vetették fel. Híve és népszerűítője volt – mások mellett – Martin Buber filozófus, a jeruzsálemi *Héber Egyetem* első rektora és Arthur Ruppin, az egyetem neves szociológus professzora, illetve Judah Magnes és Haïm Kalvarisky, a *Brit Shalom* (Béke Szövetség), majd az *Ihoud* (Egység) mozgalom vezetői. Álláspontjuk mellett

A Camp David-i izraeli–palesztin–amerikai csúcstalálkozó fiaskója (2000. július 11–25.), a második intifáda kitörése (2000. szeptember)¹⁰ és Ariel Saron hatalomra kerülése (2001. február) nyomán azonban a békefolyamat *célszerűsége és kivitelezhetősége* mindkét nép többsége számára megkérdőjeleződött, majd pedig a négy éven át húzódó *de facto* háborús állapot Izrael és a Palesztin Nemzeti Hatóság között – aminek során Saron módszeresen szétverte a palesztin *előállam*, a PNH Ciszjordániában és Gázában 1996 után kiépített társadalmi kapcsolati (így biztonsági) hálózatát, közigazgatását és infrastruktúráját – a kiegyezés törekény politikai-ideológiai és szervezeti feltételei mind palesztin, mind izraeli oldalon megrendültek; lényegében *megsemmisültek*. Azok a politikai erők, amelyek a békefolyamatban testet öltő történelmi kompromisszum kezdeményezői és kivitelezői voltak (ti. a *Munkapárt* balszárnya, illetve a *Fatah*) elvesztették hitüket és hitelüket, s helyettük *ismét* a kizárólagosság és a xenofóbia, a másik fél önálló nemzeti/állami létező való jogát megkérdőjelező nézetek és irányzatok kerekedtek felül.¹¹

A saroni politika – amivel szemben a radikális palesztin-izlám szervezetek öngyilkos merényletek formájában megjelenő *reakciója* nem képvisel(het)et érdemleges ellenállást, sőt, a nemzetközi közvélemény számára bizonyos értelemben *igazolást* szolgáltatott hozzá, s ami még fontosabb: megfelelő társadalomlélektani feltételeket teremtett magában Izraelben – paradigmaváltást eredményezett az izraeli-palesztin viszonyban. Mindez a gázai háború óta bekövetkezett fejlemények ismeretében világosan látszik. A változás mélységét/hatásosságát – nézetem szerint – két egymást erősítő tényező növelte.

Az első Ariel Saron *kivételes* személyisége. A kormányfői székbe kerülésekor 73 esztendő miniszterelnök a politikai cionizmus világi nacionalista, *revizionista* szárnyának – az irányzat megalapítója, Vlagyimir (Zeev) Zsobotyinszkij óta – legformátumosabb képviselője volt.

Saron politikájának lényegéről Zsobotyinszkij *A vaskerítés* című elhíresült írása érzékletes összefoglalót nyújt:

határozottan kiálltak 1947-ben az ENSZ Palesztinai Különbizottságának meghallgatásai során is. Midőn pedig a bizottság többsége Palesztina felosztása mellett foglalt állást, „hevesen tiltakoztak a javaslat ellen, védelmükbe véve egy arab államszövetséghez kapcsolt két nemzetiségű állam opcióját. Hogy felkarolják a kulturális és nyelvi autonóma iránti zsidó nemzeti törekvéseket, a binacionalisták olyan föderatív struktúra létrehozását javasolták, amely összhangban áll minden [palesztinai] polgár alapvető jogaival. A brit mandátum szellemének megfelelően, arányos képviselőten alapuló törvényhozó tanács létrehozása mellett törek lándzsát, amely bár segíti a nemzeti jogok érvényesülését, ezt nem az állampolgárok egyenlő politikai jogainak rovására teszi.” Leila FARSAKH: „L’heure d’un État binational est-elle venue?”, Le Monde diplomatique, 2007. március.

¹⁰ A lázadás közvetlen kiváltó oka, mint ismeretes, Ariel Saron és a Likud párt parlamenti frakciója tagjainak provokatív célú látogatása volt a *Templom-hegyen* (a muszlimok által *Haram al-Sarif*nek, „*nemes szentélynek*” nevezett téren), 2000. szeptember 28-án. Lásd a *Hetek* korabeli tudósítását: <http://hetek.hu/kulfold/200009> (letöltés: 2013. 01. 10.).

¹¹ Palesztin részről a *Hamasz* és az *Iszlám Dzsihád*, izraeli oldalon pedig – a *Likud*, majd a Saron által 2005-ben disszidens Likud- és munkapárti politikusokból kovácsolt *Kadimán* kívül – főként a *Nemzeti Unió*, amelynek fő erejét az Avigdor Lieberman által vezetett, nyíltan *transzfer*-párti *Israel Beytenou* (Izrael az otthonunk) alkotja.

„Amíg az arabok a legkisebb esélyt látják arra, hogy megszabadulhatnak tőlünk, addig ezt a reményüket nem adják fel semmiféle szavakért vagy mézesmadzagért cserébe, hiszen ők nem csöcselék, hanem valódi nép. És csupán akkor adják fel reményüket, ha nem tudnak áttörni a vaskerítésen. Addig nem fognak megszabadulni szélsőséges vezetőiktől, akik a »Soha!« jelszót írták a zászlajukra. Akkor majd mérsékeltebb csoportok kezébe kerül a vezetés, akiknek lesz felénk olyan javaslatuk, amelyben kölcsönös engedmények árán megegyezhetünk.... Ám egy efféle egyetértéshez csakis a vaskerítés révén juthatunk el, vagyis egy olyan erős palesztinai [zsidó] hatalom megteremtésével, amely nem enged semmiféle arab nyomásnak. Más szóval, a jövőbeni egyetértés záloga az, ha a jelenben nem hajszoljuk az egyetértést.”¹²

Saron tehát – Zsobotyinszkij szellemében (s ellentétben az izraeli bal- és jobboldal legtöbb régebbi és újabb prominensével) – nem vonta kétségbe a palesztinai arabok nép- és nemzetalkotó voltát, s ennek megfelelően magától értetődő, ki-küszöbölhetetlen körülménynek tartotta, hogy a palesztinok szembeszálljanak a zsidó kolonizációval. Saron egész katonai és politikusi pályáját annak áldozta, hogy a két nép/nemzet élethalál-küzdelmében *minden lehetséges*, általa célravezetőnek tekintett eszközzel (s tegyük hozzá: példa nélküli személyes odaadással) a palesztinai zsidó *honfoglalás* sikerét szolgálja. Ismeretes, hogy Saron Izrael valamennyi háborúját végigharcolta – még hozzá meglehetősen öntörvényű módon, nem egyszer megszegve/fölülbírálva feljebbvalói parancsait –, s politikusként különböző miniszeri posztokon hasonló eltökéltséggel, kíméletlenséggel és eredményességgel munkálkodott a „*mandátumos*” Palesztina *egészének* zsidó betelepítésén, nem tördelve a kolonizáció nemzetközi jogi szempontból törvénytelen jellegével.

Ezt azért kell hangsúlyozni, hogy eloszlassuk azt az Izraelen belül s a Zsidó Állam határain kívül egyaránt elterjedt/elterjesztett nézetet, miszerint Saron a Gázai-övezet 2005. augusztusi, egyoldalú kiürítésével az Izrael és a jövőendő palesztin állam közötti *végleges határt* szándékozott volna megvonni, amit, eszerint, később hasonló, önként meghozott kivonási-kiürítési lépések követtek volna a Nyugati Parton is.

Saron egyes közeli munkatársai – köztük Arnon Soffer professzor – a gázai kivonulás tervének elfogadásakor (2004. május) nem titkolták: Izrael valójában arra számít, hogy a blokádnál alacsonyabb, túlnépesedett Gázában az életviszonyok előbb-utóbb oly mértékben ellehetetlenülnek, hogy a szociális feszültség robbanáshoz s a lakosság tömeges (egyiptomi) exodusához vezet(het), s ez lehetőséget nyújt Izrael számára az övezet ismételt bekebelezésére.

Soffer a *Jerusalem Post*-ban megjelent interjújában ekként fogalmazott: „*Ahelyett, hogy bemennénk a Gázai-övezetbe, [...] azt fogjuk mondani a palesztinoknak: ha akár csak egyetlen rakétát is kilőttek a falon túlra, tízszeres tűzerővel válaszolunk. Nőket és gyermekeket fogunk ölni, s leromboljuk a házaikat. És az ötödik ilyen incidens után a palesztin anyák nem engedik majd meg férjeiknek, hogy Kasszam rakétákkal lövöldözzenek, mert tudni fogják, mi vár rájuk. [...] Amikor majd 2,5 mil-*

¹² LUGOSI Győző (szerk.): *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. l'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007. 187.

líónyian élnek a körülzárt Gázában, ez humanitárius katasztrófához fog vezetni. Ezek az emberek még nagyobb állatok (sic! »even bigger animals« – L.Gy.) lesznek, mint amilyenek jelenleg, egy őrült fundamentalista iszlám hatására. Iszonyú nyomás nehezedik majd a [z egyiptomi] határra. Rettenetes háború kezdődik. S ha életben akarunk maradni, gyilkolnunk kell majd, ölnünk és ölnünk. Minden nap, nap nap után. [...] Ha nem gyilkolunk, megszűnünk létezni. [...] Az egyoldalú kivonulás nem garantálja a »békét« – egy zsidó, cionista államot garantál, elsőprő zsidó többséggel [...]»¹³

Saron hasonló terv motiválta akkor is, midőn a ciszjordániai palesztin területeket Izraeltől elválasztó *biztonsági kerítés* felépítése mellett döntött, aminek fölvetését két évvel korábban még határozottan elutasította.¹⁴ A kerítésnek, persze, valóban az (volt) a közvetlen szerepe, hogy megakadályozza az öngyilkos merénylők bejutását Izrael területére – és e feladatának kétségtelenül meg is felelt. A felépítésével kapcsolatos hosszú távú cél azonban – Saron elgondolásában – az volt, hogy a szétszabdalt, területi folytonosságától megfosztott Ciszjordánia arab lakóinak életkörülményei hosszú távon elviselhetetlenné váljanak, s emiatt elinduljon/felgyorsuljon a palesztinok (főként a helyi elit: a gazdasági és közéletet működtető – jelentős arányban keresztény – családok) önkéntes kivándorlása, s ilyenformán új területek szabaduljanak fel további zsidó telepek létesítéséhez.

A 2005-ös gázai – ezen értelmezés szerint *taktikai* jellegű – visszavonulás, majd a már Saron nélkül, de kétségtelenül az ő intencióit követve végrehajtott 2008–2009-es gázai hadjárat, illetve a ciszjordániai telepítési politika (biztonsági zónával, elkerülő utakkal, checkpointokkal stb.) valójában egyazon izraeli stratégia komponensei. E politika pedig kontinuus az Izrael etnikai homogenitásának – vagy legalábbis szilárd zsidó többségének – megteremtéséért/megőrzéséért bármire kész „*transzfer*”-politikának, más megfogalmazásban: az *etnikai tisztogatás* politikájának, a palesztin lakosság módszeres elűldözésének, amely – mint nagy port felvert könyvében Ilan Pappé, a 2007-ben a Haifai Egyetemről elűldözött s Angliába távozott, hírneves „*új történész*” kimutatta – 1947-től végig kísérte a palesztinai konfliktus történetét.¹⁵

¹³ *The Jerusalem Post*, 2004. május 24. Idézi: Paul de ROOIJ: „*The Voices of Sharon's Little Helpers*”, CounterPunch, 2004. december 9. <http://www.counterpunch.org/rooij12092004.html> (letöltés: 2009. 01. 25.). Arnon Soffer, a *Haifa Egyetem* földrajz- és demográfia professzora, az IDF (Izraeli Védelmi Erők) *Nemzetvédelmi Főiskolájának* (National Defense College) vezetője, Ariel Saron egyik legbefolyásosabb tanácsadója volt, akit a *disengagement plan* szellemi atyjának tekintettek.

¹⁴ Lásd Ari SHAVIT cikkét a Saronnal 1999 és 2006 között készített interjúorozatról: „*The General. An Israeli journalist's six years of conversation with Ariel Sharon.*” http://www.newyorker.com/archive/2006/01/23/060123fa_fact_shavit?printable=true¤tPage=all. A biztonsági kerítés létesítésére eredetileg Jichak Rabin munkapárti kormánya tett javaslatot 1992-ben. 2004 júliusában a hágai *Nemzetközi Bíróság* a nemzetközi joggal ellentétesnek ítélte a biztonsági fal felépítését; lásd FÜZES Oszkár egykorú tudósítását: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-325127> (letöltés: 2013. 01.10.). A kérdéskör mértékadó analízise David MAKOVSKY tanulmánya: „*How to Build a Fence*”, *Foreign Affairs*, 2004. március-április, 50-64.

¹⁵ ILAN PAPPÉ: *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Onworld Publication, London, 2006. A *transzfer*

Ariel Saron – és kevésbé rátermett örököseinek – intranzigens nacionalizmusa mindazonáltal aligha teljesedhetett volna ki – s ez volt az említett paradigmaváltás másik feltétele –, ha Saron miniszterelnöki pozícióba kerülése nem esett volna egybe George W. Bush elnökké választásával, s általa a neokonzervatív külpolitikai irányzat föülkerekedésével; az amerikai külpolitika drámai következményekkel járó irányváltásával.¹⁶ Ariel Saron az új amerikai elnökben – aki a liberális multilateralizmus és internacionalizmus között egyensúlyozó Bill Clinton külpolitikáját¹⁷ a *vélt* amerikai nemzeti érdek egyoldalú (unilaterális) érvényesítésével cserélte fel – ideális partnerre lelt palesztinai erőpolitikájának nagyhatalmi szavatolásához. Saron a palesztin állam megfűsítésének (de legalábbis a regionális államközi kapcsolatok rövid és középtávú napirendjéről való levételének) politikáját Bush Nagy Közel-Kelet Kezdeményezéséhez,¹⁸ a „demokráciaterjesztéshez”, a „terrorizmussal” s különösen a „szélsőséges politikai iszlámmal” szembeni globális harchoz, a „preventív háború” legitim voltához stb., egyszóval, a *Bush-doktrínához* illesztette, amely doktrína és stratégia – viszonzásképpen – Ariel Saron kormányzata részéről ugyancsak feltétel nélküli kiszolgálóra talált a Közel-Keleten.

2006-ra azonban – nagyjából egyidejűleg azzal, hogy Saron politikai pályája, végzetesnek bizonyult agyvérzése következtében, váratlanul lezárult – a Bush-doktrínán nyugvó amerikai külpolitika lehetőségei kimerültek; globális szinten is, de a tágabb térségben lezajlott, az eredeti amerikai elgondolásokkal jobbra ellentétes fejlemények miatt kiváltképpen a Közel-Keleten. A változás, a multilateralizmushoz való amerikai visszatérés elkerülhetetlenné vált. Barack Obama felülkerekedése az elnökválasztási kampányban, majd látványos választási győzelme előrevetítette az amerikai külpolitika legalább annyira éles fordulatát, mint amilyen mélyreható váltást 2001-ben G. W. Bush hatalomra kerülése jelentett.

Ariel Saron politikai öröksége: az izraeli politikai elit, sőt, az izraeli társadalom többségének 2001 óta kiformalódott diszpozíciója – amely *visszakanyarodás* a palesztin nemzeti érdekek figyelembevételének sok évtizedes, egészen az 1990-es évek elejéig tartó elutasításához – *inkompatibilis* a megváltozott amerikai regionális érdekekkel s az Obama-érában az elmúlt években kirajzolódó, ezen érdekeket kifejező, új amerikai Nyugat-Ázsia-politikával. Az, hogy a szemmel láthatóan *széttartó* amerikai és izraeli regionális politika közti viszony milyen hosszú távú következményekkel jár, egyelőre persze megold(hat)atlan, több ismeretlenes egyenlet. Mindazonáltal nem

„eszméje” valójában (és érthetően) 1947 előtt is jelen volt a cionizmus különféle irányzatainak gondolkodásában. Lásd erről Ilan HALEVI idézetgyűjteményét a Revue d'études palestiniennes-ben (új folyam, 14. sz., 1998. tél. 15-41.): „Le transfert des Palestiniens, une obsession centenaire. Une anthologie de textes et de déclarations des principaux responsables juifs, 1891-1961.”

¹⁶ V. ö. KAJTÁR Gábor: „A neokonzervatív gondolkodás alapjai és hatásuk napjaink amerikai Irak-politikájára”, Kül-Világ, 2004. 1. sz. www.kul-vilag.hu.

¹⁷ Ld. ANDOR László – TÁLÁS Péter – VALKI László: *Irak – háborúra ítélve*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 28.

¹⁸ Ld. ehhez: The New U.S. Proposal for a Greater Middle East Initiative: An Evaluation, http://www.brookings.edu/papers/2004/0510middleeast_wittes.aspx és Völker Perthes: „America's »Greater Middle East« and Europe: Key Issues for Dialogue”, Middle East Policy Council Journal, Vol. XI, N° 3, 2004. tavasz, http://www.mepc.org/journal_vol11/0409_perthes.asp (letöltés: 2009. 04. 30.).

feltételezhető, hogy a két régóta (s nyilvánvalóan még hosszú ideig) szövetséges hatalom kényszerű alkalmazkodási folyamatában ne az USA – a relatív meggyengülése ellenére változatlanul *hegemón* világhatalom – érdekei kerekednének fölül. Várható, hogy Washington pénzügyi rendszerének, gazdaságának rendbehozatalához és új növekedési pályára állításához – ami globális érdek is, s ezért joggal számít a két fő rivális centrumrégió, az Európai Unió és Kína/Kelet-Ázsia támogatására – rövid és középtávon stabil és viszonylagos „közmeggyőződésen” nyugvó államközi rend(szer) megteremtését állítja külpolitikájának középpontjába. Emiatt arra lehet számítani, hogy az USA igyekszik több lábra állítani közel-keleti kapcsolatrendszerét (is). Az ez irányba mutató jelzések jelenleg inkább *közvetett* formában mutatkoznak meg. Az „*arab tavasz*” fejleményeiben megnyilvánult, a térség egészét érintő társadalmi robbanásra, ami az Egyesült Államokkal szövetséges, általa hosszú éveken át támogatott/megtűrt helyi kormányzatok bukásához vagy megrendüléséhez vezetett, azért is kerülhetett sor, mert Washington „*levette a kezét*” e rendszerekről: zöld utat adott az évek óta esedékes, elodázott változásoknak, miként annak is, hogy a térségben érdekelt középhatalmak – külsők, mint Franciaország vagy Oroszország, illetve régióbeliek: jelesül Törökország, Szaúd-Arábia vagy Katar – nagyobb cselekvési szabadsághoz jussanak érdekeik érvényesítéséhez. A Kadhafi-rezsim megdöntése Líbiában, csakúgy, mint a szekuláris arab nacionalizmus (Algéria mellett) utolsó bástyájának számító szíriai baathista rendszer elleni *összeesküvés* s a megindított *zoldosháború*,¹⁹ e részleges amerikai visszavonulás nélkül aligha következhetett volna be. Az USA regionális szövetségesei megnövekedett mozgásterének mindazonáltal korlátai vannak. A Szíria elleni háború egyszersmind az Irak amerikai–brit kiiktatása utáni vákuum betöltésére, közel-keleti középhatalmi pozícióra aspiráló Irán visszaszorítását is szolgálta/szolgálja. A Bush-kormányzat idején részletes hadászati tervek készültek közös izraeli–amerikai háború megindítására (taktikainak mondott nukleáris fegyverekkel) Irán ellen.²⁰ Az Obama-kormányzat ettől az opciótól visszalépett: úgy „*húzta be a féket*”, hogy a nemzetközi (és az amerikai) közvélemény szemében Washingtont ne érje presztízsveszteség. Amerika előbb a Szíria elleni „*korlátozott*” katonai csapásról mondott le – amivel az Asszad-kormányzatot *szaringáz* bevetésének gyanúja/vádja miatt fenyegette meg –, komoly szolgálatot téve egyúttal Izraelnek is azáltal, hogy Damaszkuszt rákényszerítette vegyifegyver-arsenáljának ENSZ-ellenőrzéssel történő megsemmisítésére. Ezután pedig elérte, hogy Irán a Biztonsági Tanács öt állandó tagjával és Németországgal (egyelőre hat hónapra szóló) megállapodást írjon alá atomprogramjáról.²¹

¹⁹ Ebbe a sorba tartozik, nézetem szerint, a mali válság is, ahol a francia intervenció a „*Françafrique*”-politika folyamatosságát, sőt, megerősödését mutatja, François Hollande francia elnök korábbi, ezzel ellentétes kijelentései dacára. A szíriai válság nemzetközi háttéréről lásd Sógor Dániellel, az ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatójával folytatott beszélgetésemet az *Eszmélet Baráti Körben*, 2013. október 8-án: <http://www.youtube.com/watch?v=vwH4maMfTzo> (letöltés: 2013. 10. 15.).

²⁰ Lásd Michel CHOSSUDOVSKY 2005. májusi cikkét: „*Planned US-Israeli Attack on Iran.*” <http://www.globalresearch.ca/articles/CHO505A.html>

²¹ Teherán beleegyezett: semlegesíti 20 százalékra dúsított uránkészletét, lemond az újgenerációs centrifugák használatáról, a nemzetközi ellenőröknek pedig lehetővé teszi atomlétesítményeinek ellen-

Hogy az izraeli–palesztin viszonyban a megváltozott amerikai regionális politika hogyan, mikor, milyen ütemben lesz képes érdemleges változást előidézni, sok más tényező mellett nagyrészt attól függ, ki tud-e lépni az izraeli és a palesztin társadalom Ariel Saron „hosszú árnyékából”. Immanuel Wallerstein híres külpolitikai kommentár-sorozatának 2009. január 15-én keltezett darabjában, aminek a szerző a kissé hatás-vadász „Egy előre bejelentett öngyilkosság anatómiája: Izrael példája” címet adta, a szoros amerikai–izraeli kapcsolatok jövőbeni lazulását jósolja, amely – szerinte – az erőpolitika kifulladásával és a nemzetközi közvélemény szimpátiájának elvesztésével a hagyományos izraeli stratégia három fő pillérét: „a macsó militarizmust, a geopolitikai szövetségkeresést és a public relationt” egyaránt destabilizálja.²²

2010 októberében a Tel Aviv-i Kishon Galéria, amelyet a zsidó humor hírneves alakja, Ephraim (Efrájim) Kishon/Kishont Ferenc és zongoraművész felesége, Sarah hozott létre 1975-ben, kiállította a Berlinben élő és alkotó izraeli szobrász, Noam Braslavsky műalkotását: Ariel Saron életnagyságú, égszínkéék pizsamába öltöztetett, kórházi ágyon fekvő viaszfiguráját. A bábú mellkasa, mintha lélegezne, ritmusosan fel-le mozog. Az installáció melletti felirat: „Saron még lélegző teste az izraeli állam, egy másoktól függő, állandó külső segítségre szoruló, mesterségesen életben tartott test allegóriája.”²³

őrzését. A 2013. november 24-én aláírt megállapodásról lásd: <http://magyarhirnap.hu/uj-horizontokat-nyito-megallapodas-irannal> (letöltés: 2013. 10. 28.).

²² Immanuel WALLERSTEIN: „*Chronicle of a Suicide Foretold: The Case of Israel*”, Commentary N° 249, <http://www.binghamton.edu/fbc/249en.htm> (letöltés: 2009. 09. 12.). A harmadik tényezővel, a PR-ral kapcsolatban a szerző így fogalmaz: „A public relations arra irányul, hogy megnyerje a világközvélemény jelentős részének szimpátiáját és támogatását, amit az első években az elmaradott Góliáttal harcoló, újító Dávidként megjelentetett Izrael képével, a következő negyven évben pedig azzal kívántak megalapozni, hogy igyekeztek bűnbánatot és részvétet kelteni a nációk által a második világháború alatt megsemmisített európai zsidók iránt.”

²³ Lásd: <http://www.braslavsky.com/#49104017006> (letöltés: 2010. 06. 05.).

